

ՀԵՐԵՎԵԱԼ

Herbivale

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՅԵՐԻ ՏԱՐԻ
1906

3 ՄԱՅԻՍ ԹԻ 19

ԽՄԱԿԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Մ.ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴՈՒ

ԻԶՄԻՐ

MAH HASGALIAN GRS Smyrna

ԲՈՎԱՆԻՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Իսկիւտարցի Պիւռանժէն	449
»	Ի Բերանէ Քուլմէ	454
ՏՕԲԹ. Մ. ՎԱԶԷ	Նամակներ Աթէնքէ	457
Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ	Այօրբ.	461
ԿՈՐԻՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ	Ուխտաւորները	462
Կ. ՆՈՒԱՍԱՐԴ	Արի մն Քաղտնիքները	465
ԹՂԹ. Կ. ՊՈԼՍՈՅ	Պոլոյ կենանը	468
Գ. ՊՈՒՊԼԻ	Քաղաքական	470
	Լրաշաղ	471

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ Թերթիս գործակալութիւնը յանձնուած է Տիար Գարեգին Պարսամեանի՝ բաժանորդարուիլ փախարոց կրնան զիմել յիշեալն:

Միանգամ ընդ միշտ կ'յայտարարենք մեր Մեծ. բաժանորդներուն և Գործակալներուն թէ ասկեց վերջ, պակաս թիւեր ստանալ փափակողք մնչև որ անոնց զինք չզրկեն նկատողութեան շլիտի անուրիս իրենց յանձնարարութիւնները:

1903 ի 1 և 2 թիւերը ս'ի որ սնի և ծախել կուզէ, կրնայ զիմել Խժրագրատունս:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

(ԱՅ ԵՕՐԿԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՈՒՂՂԱԿԻ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ)

Պատիւ սնի ծանուցանել Արգոյ հասարակութեան՝ թէ Փետրվար 6 է սկսեալ իւր մեծ վաճառատան մէջ, շատ մը բարեկամներու փափաքին զօհացում տալու համար, կանգունի ձիւղ մը հաստատած է, ճօխ բրգեղնի, խասայի, ֆանէլայի, լինոյի, ճաշակաւոր պասմաններու, ֆօտարացոններու ևն. ևն. տեսակներու անմրցելի և խիստ ածան զիններով:

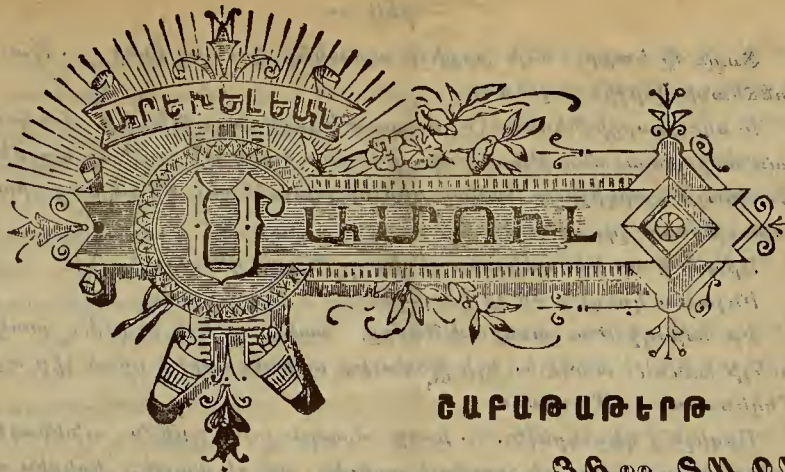
ՅԱԶՈՐԴ ԹԻԻՈՎ

ԹԼԿԱՏԻՅԻՆ	ՏՕԲԹ. Մ. ՎԱԶԷ
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Գ. ԽԱՆՃԵԱՆ
Մ. Ա. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ	Տ. ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ

ԵՒ

ՏԻԿԻՆ Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Թարգմ. ՄԻՇ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆԷ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՅԵՐԿ ՏԱԿԹ

3 ՄԱՅԻՍ 1906

ԹԻԻ 19

ԻՍԿԻԻՏԱՐՑԻ ՊԵՌԱՆԺԷՆ

ԱՆՏԵԱՆ, տարի օգտախոսութեան համար Եգիպտոսէն Իզմիր
բերած էին քեռօրդիս, հինգ տարու սիրուն, չափ սիրուն աղեկ մը:
Իրիկուն մը սեղանին եզերքին կռթնած՝ զէզ մը լուցկիով քաներ
մը շինելու կ'զբաղէր:

— Հազար անգամ չե՞մ ըսած քեզի, Արամ, որ լուցկիներով չի
խաղաս, գիտել տուի իրեն:

— Չեմ խաղար կոր, մօրեղբայր, Իզմիր Բիրաւիս չիկայ, Բիրա-
ւիս կը շինեմ կոր:

Իր այս անուշիկ բայց վիթխարի աղայամտութիւնը անանկ ա-
հագին քրքիջ մը արձակել տուաւ ինծի որ ձեռքէն թողուց լուցկի-
ները եւ կատուի ու ալուր կնկան շարժուածքով մը եկաւ գիրկս
'նեաուիլ' հան փնտսելու համար մօրեղբոր մը կաթնօղին զգու անքները:

Մասներս մխրճեցի իր խարտեաչ խոպոտներուն մէջ եւ գուր-
գուրանքով ու տեսակ մը հպարտութեամբ իմ ամենէն խոշոր ամե-
նէն անկեղծ համբոյրս զրի իր մանկական ճակտին վրայ Հպարտու-
թեամբ, այժմ, որովհետեւ ամեն մարդու արուած չէ հինգ տարու
քեռօրդի մը ունենալ որ փոխանակ չօքոլայի կտոր մը կրծելու...
Փարսա ունեւրը supplanter ընելու, ծրագիրներ ունի իր ճնշողուկի
զլխուն մէջ:

Տարի մը ետքը, նոյն քրքիջը արձակել կուտայ ինծի . . . Թաւ-
շանճեանի վերջին յօդուածը:

Իւսկիւտարցի Պետրոսովն, պարտոյ խօսքի այդ իշխանը, մանկա-
կան ամբարտաւանութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ *trusi* մը կազմե-
լու վրայ է, արդիւիւիւ. համար զիս որ այսուհետեւ յիշան թաց գրա-
կանու թեամբ չզբաղիմ:

Արամն է որ Բիրաւիսներ շինելու կելլայ կոր . . . :

Ինչպէ՛ս կուզէք որ չի խնդամ:

Իր ամբողջ Թաւշանճութեամբը, ասկէ աւելի *absurde*, ասկէ
աւելի *ridicule*, ասկէ աւելի խնդալիք բան մը երբէք ըսած չէր այդ
Մեկենասը . . . Մասխախն:

Արգիլե՛լ զիս գրելէ . . . բայց մարդս այդ *oupein* ունենալէն
եաքը, ինչո՞ւ նսնեւ չի հրամայէ արեւին որ չի փայլի, երկրիս որ
չի զսննայ, ծաղիկին որ չի բուսնի, հովին որ չի փչէ:

Որքան ատեն որ մեր Վեհափառ Կայսրը, իր անսահման լուսա-
մտութեամբ եւ կրթասիրութիւնովը թոյլատրած է մեզի մեր գրչին
վաստակովը ապրիլ, Թաւշանճեան մը, հակառակ իր հինգ հարիւր
հազար տղարնեբուն՝ դատապարտուած է իր այդ չար խորհուրդը
սնուցանել փորին մէջ, իրրեւ պարզ նապիւս մը, իրրեւ ծիծաղելի
marotte մը:

Ուշագի, կէօրտէգի, Իսրահանի գորգեր ծախելէ եաքը, կարգը
եկած կը համարի քիչ մըն ալ բարոյական ծախելու . . . Տիգրան
Արփիարեանն ալ իրրեւ միջնորդ գործածելով . . . :

Ի՞նչ կատակերգութիւն, Քսան տարիներէ ի վեր որ գրականու-
թիւն կընես, հիմայ միաքը կուգայ թէ ըրածս անբարոյական գործ
մըն է:

Շատ ուշ կարթննայ կոր:

Մինչեւ որ իր ջիղերուն չի դգայ՝ մարդերուն լաւագոյնն էի ի-
րեն համար, բայց այն օրէն որ հասկցուցի իրեն թէ գրական հրա-
պարակին չէր կրնար տիրանալ, ինչպէ՛ս տիրացած ըլլալ կը թուի
խաղիի հրապարակին, կրակ կտրեցաւ մարդս, շանթեր արձակեց,
պոռոց, կանչեց, ագեղ զարթնում մը ունեցաւ եւ բզբատող ակ-
ուաներ գոյց սոււաւ ինծի:

Կատուներն ալ ասանկ են, ձայն չեն հաներ որքան ատեն որ
պոչերնուն վրայ չեն կոխեր:

Շատ ատորնացուցիչ բան պիտի ըլլար ինծի համար նստիլ
եւ գրականութեան վրայ վիճարանիլ ճիճիլի լաճատականի մը
հետ:

Սիմօնիկ Ալաճաճեան մը երբ լիտի անուանեց ըրած գրականու-
թիւնս, մտքէս չանցաւ նոյն իսկ ինքզինքս պաշտպանելու փորձեր
ընել: Թաւշանճեան մը իմ սովորական անտարբերութենէս սաչա՛փ
չի կրնար շեղեցնել:

Երբ գաւառներու ամենէն մութ անկիւնէն սկսեալ մի չեւ թաշանճեանի զրասննակը ի նիւ-Յօրք, առաջ առաջ իմ յօրուածս կը կարդան, երբ հաջարաւոր ընթերցողներ տմեն ամթիւ իրենց զմայլանքը եւ համակրու թիւնը ցոյց կուտան, երբ լրագրագետները անկեկն շատ իմ յօրուածներս կը վճարեն, երբ ասոնք կը կարդացուին, կը փնտաւին եւ ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուին, այս ամենը գրական սպասցոյցներ են որ իմ ըրած գրականութիւնս գոյու թեան իրատունք ունի եւ պէտք է որ մնայ:

Երբ հանրութիւնը կուգէ, կը վնասէ եւ կը հաւնի Պ թաշանճեանի ասարկութիւնները ինքնին շուրջ կիջնան եւ ես զործս կը շարունակեմ:

Մայր վարժարան մը շինելու չափ դիւրին չէ քանզի՝ առանկ հասաատուն հիմերու վրայ գրուած համբաւ մը:

Ամբողջ ազգը՝ վաթսուն սակիով գինեմոյութենէ կրնայ վազ անցնել առլ բայց առանկ մէկ երկու յօրուածով չէ որ իմ սիրած գրացանութենէս պիտի կրնայ վազ անցնել առլ դիւ Պ. թաշանճեան. կզգամ թէ ամբարտաւան, անպատշաճ բաներ կըսեմ կոր եւ չի վայլեր պարկեշտ մարդու մը ինքզինքը զովել այսքան վրան բաց եւ անպատկառ կերպով:

Ինքնագովութեան այս ձեւը իբմէ սքովեցայ եւ Պ. թաշանճեանի բեզուն է որ կը գործածեմ կոր: Եթէ ըրածս յանցանք է, թող առաջին քայր ինք նեաէ:

«Փոխանակ կիներու վրայ գրելուն՝ թող իմ վրաս գրէ» կպաշարկէ Պ. թաշանճեան:

Կործին կուրոյ ատիկայ, գիտեմ. արապըն տէրտի իրուրը բայուն:

Իբրեւ պատիժ, կընգունիմ որ պատիժ մըն է այց եւ ծանր պատիժ մը:

Տարին տասներկու ամիս թաշանճեանը ունենալ իրրեւ նիւթ . . . *Oh, non, merci*

Այ մամանակ ունիմ եւ ոչ այ ակորժակ, յետոյ պէտքն ալ չեմ զգար Պ. թաշանճեանի բացաարկելու թէ իմ ըրած գրականութիւնս այնքան հեռի է անբարոյական ըլլալէ որքան հեռու է ի սկիւտարը նիւ-Յօրքէն:

Իբմէ շատ աւելի խեղանի իբմէ շատ աւելի հեռու իբմէ շատ աւելի պարկեշտ, իբմէ շատ աւելի հարուստ, իբմէ շատ աւելի զարգացած անձնաւորութիւններ զիս քաջալերում եւ խրատում սքմ են քանսմ ճամբուս մէջ:

Գրէ՛ միշտ գրէ՛ կրենն ինծի, Աստուծէ վեր սակայն, խիզ՞ն կայ որ երբէք զբացուցամ չէ ինծի թէ անպարկեշտ շան մը կրնեմ երբ կը նկարագրեմ միտի կուրծք մը եւ կամ կնկան մը գեղեցիկ սրունքները:

Չէ՞ք կարծեր թէ պատուաւոր վաճառական մը, յարգուած անձնաւորութիւն մը ինչպէս որ է Պ. Թաւշանճեան, քիչ մը աւելի լուրջ ըլլալու է երբ գրելը ձեռք կաննէ:

«Եթէ պէտք ըլլար՝ հօս կրնայի տալ յոյժ յարգուած եւ հանրաձանօթ անձնաւորութիւններու անուններ, որոնց հետ թղթակցութեան նիւթ ըրած եմ նոյն այս քրոնիկագրին զրչին աղտոտութիւնները զսպելու կամ գէթ չէզոքացնելու համը ըրած առաջարկութիւններս, պատրաստակամութիւն եւս յայտնելով գրեւորութիւններ ընկերո՞ւ:»

Հետաքրքիր եմ գիտնալու թէ Պ. Թաւշանճեանի գրեւորութիւններ ընկերո՞ւ պատրաստակամութիւնը մինչեւ ո՞ր աստիճանը կրնայ երթալ:

Վարկեան մը չեմ տարակուսիր թէ ոչ ֆանդէզի մըն է գրածը եւ ոչ ալ կատակ մը:

Պ. Թաւշանճեանի՝ *l'espoir* ունեցող վաճառական մը, որ տեսած խօսքիւն ինչ կարեւորութիւն ունենալը մեզմէ սորվելու պէտք չունի, անշուշտ պատրաստ պիտի գտնուի յարկելու իր ստորագրութիւնը երբ գինքը *au pied du mur* գնենք եւ խնդրենք իրմէ որ գործադրութեան գնէ իր խոստումը:

Արդ, սիրելի Պ. Թաւշանճեան, քանի որ աչք առած էք զոճողութիւններ ընել պայմանով որ գաղբիմ այլեւս գրելէ, եկէք գիմացի դիմաց նստինք եւ հանրութեան առջեւ սակարկութեան մտնանք:

Կը հաւանիք, չէ՞:

Քանի որ համոզուած էք թէ ամբողջ ազգ մը կանրարոյականայ կոր յօդուածներուս կրեսէն եւ ամիկայ ձեղի չափէ աւելի մը տասնօրութիւն կրպատածուէ, շատ գիւրին միջոց մը կայ գործը կարգադրելու:

Ես, Քրիզանթէմ՝ ծառանից, կը խոստանամ եւ կերպում այլեւս գրել ձեռք չտանել եւ բոլորովին քաշուիլ գրական հրատարակէն, պայմանաւ որ վճարէք Իզմիրի ազգային մատուկին պարտքը քրոքանակը Առաջնորդարանին կրնոք հատկնալ:

Անձիս համար որեւէ հատուցում չեմ պահանջեր:

Ծննդավայրիս օգտակար եղած ըլլալու գոհունակութիւնը հարստութեան մը հետ չեմ փոխեր:

Ինձ անձնաւորութիւններու հետ թղթակցութեան մէջ մտնելու պէտք չկայ այլեւս, ճամբան ցուցուցի ձեզի:

Չեր պատիւը, ձեր խիղճը, ձեր ստորագրութիւնը արդէն պիտի ցուցունեն ձեզի ձեր բռնիւիք ու զգութիւնը:

Խոշոր խոշոր ջարդելը մարիփէր չէ:

Եթէ հաւատք ընծայենք ձեր գրածներուն, Իզմիրի Առաջնորդարանի պարտքը վճարել գաւաթ մը ջուր խմելու չափ գին ընելու պէտք է ըլլայ ձեզի համար:

Pas des paroles, des faits. Եթէ երբէք տաջարկութիւնս իրակա-
նանայ, գործադրուելի զուք՝ հայերուն միակ *gentleman* մարդը եղած
պիտի ըլլաք, իսկ ես, եթէ ոչ հայերուն ամենէն մեծ գրագէտը՝
բայց գոնէ ամենէն անձնուէրը:

Յանուն Աստուծոյ Պ. Թաւշանճեան, զիս պղտիկ մի ձգէք:

Յ. ԱԼՓԻՍԻ

Ի ԲԵՐԱՆՈՅ ՔՈՒՍՄԷ . . .

«ՄԱՍԻՍ» Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մասիսի խմբագիրը եւ Պ. Թաւշանճեանի ձօխ . . . բաղուելը Պ. Տիգրան Արփիարեան, իր Մեկենասի գրածին ոյժ տալէ աւելի անոր
աչքը մանկու փափաքով խեղկատակօրէն այլանդակ յօգուած մը
թխամած է ճիշտ անոր քովիկը որու մէջ կը յայտարարէ թէ «թերթ
մը բան մը չէր կորսնցնել, ինչպէս փորձը մենք իսկ տեսանք վեր-
ջին գրեթէ մէկ տարուան միջոցին», հրամարելով հիւրընկալելէ
գրուածքներ որոնց մէջ պարկեշտութեան սահմանները ոտնակոխ
կըլլային»:

Իրա՞ւ:

Ապացուցանելու համար թէ որքան ինքզինքին կը հակասէ, թող
ներուի ինծի հրատարակել իր նամակներուն մէջէն քանի մը հաւ-
ուածներ որոնք պիտի ցոյց տան թէ ինչ տեսակ *caméléon* մը դար-
ձուցած է զինքը հարուստ մարդու մը հետ վերջերս հաստատած
բարեկամութիւնը:

Կը դաւիմ միայն որ ստիպուած եմ այսպէս շարժիլ իր ըրած
վայրարանութիւններուն վերջ մը գնելու համար:

Միեւնոյն ատեն շատ զժուարս կուգայ կար յօգուածներուս
*réclamation*ը ընել այն ձևով որով *Scott* իր *Emulsion*ը կը դովէ եւ *Pink*
իւր դեղահասերը:

Բայց սկսինք:

Քաղցում իր 1905 Մարտ 23ի նամակէն:

«Ըրկամ յօգուածիդ ամբողջութիւնը դիւտ մըն էր և իւրաքանչիւր մասնիկը մէկ
մէկ *esprit*. Երբ ես՝ իբրև վարիչը կամ խմբագիրը Մասիսին կը նպարտանամ բու-
այդ կարգի գեղեցիկ գրուածքներդ հրատարակելուս, զուն՝ յօգուածագիրը կամ ճեղի-
նակը՝ որբա՛ն աւելի գոն կը մնաս արդեօր: Շարքովէն կիրակի, տունս գրասենեակ և
խմբագրատուն չի կար — ուր որ Մասիս կընդունուի — Քրիզանթէմին խօսքը չե-
զող, համակրութեամբ բնականորաբ:

Կը շնորհակարտմ զրեզ բարեկամս, գրական այս յաջողութիւններդ համար և
կը մաղթեմ որ միշտ Թարմ մնան միաքզ ու զրիչդ»

1905 Մայիս 9-ին կը գրէ:

«Փարնան երկուշաբթիները զեղեցիկ են, զիտես, ու մարդս աւելի զուարթ կըլլայ՝ երբ ստանայ իր սպասած մէկ բանը: Ես, ամէն բանէ առաջ բա յօղումով կապուէի զոր տղի, նաճոյքով կարգացի և խելոյն յանձնեցի սպասումն: *Merci!* Շատ սիրուն էր ու *espritué*. Երեսուցամ յօղումս որուն մէջ տող մը, բառ մը չի կայ յապուելիք: Մասիսի յառաջիկայ թիւը գրականագէս զեղեցիկ թիւ մը բնիկ մտադրած էի և բա յօղումով ալ մեծագէս պիտի նպաստէ այդ բանինն»

1905-ին 7 Յուլիս նամակին մէջ:

«Էրկու ամսուան դարձնումը կարճեմ բաւական եղաւ տչերդ ի վիճակի գնելու որ բանի մը ժամ գրասեղանիդ առջև անցնիս ու սիրուն բան մը գրես: Կենճարեմ ամբոն տարերուն պատճառով մեղիութիւնը և բեռարդիկ նետ սրտոյս և զբոսանք բնիկու ժամանցները. բայց ասոնց մէջանց մտնալու չէիր վազեմի բարեկամդ ու Մասիսը: Ե՞՞՞ Ես չեմ . . . «Վարիճեցի ապագայիս» և ոչնչս պարագային, ընթերցողներն են հարին դերը կառարարները»

Իր 18 Դեկտ. 1903-ի նամակին մէջ:

«Անշուշտ կը գրես ինձի թէ յառաջիկայ տարի պիտի ուզե՞ս շարունակել ձեզի ուղիսոց յօղումներդ: Աւելի տալու կարողեմիս ն չունին բարեկամս, և առած գինս արհամարհելի զուտար մը չէ: Ուրիշ ասեմ գրած եմ թէ, շա՛տ աւելի կարճեն գրածքներդ, բայց պիտե՞ս նեղիկ է:»

1902 եւ 30 նոյեմբեր թուականով կը գրէ:

«Յատուցիկայ շարժումն, թիւ 49 Մասիսին պէտք է որ նապիես յօղումով արդէն այս որումն թիւը չոր էր յաջորդը պէտք է քրիզանձեմով մը օժտուի»

14 Դեկտեմբեր 1902.

«Դեկտ 4/17 ամսամիւ նամակդ շատո՛նց ատած եմ ու ամէն ատու խրիկուն կը սպասեմ զ՝արդ ու փուշ յօղումով որ չի՞ գար: *Anne, ma soeur Anne, vois-tu venir quelque chose?* կը հարցնեմ ես ինձի, «Մասիս»-ի վերջին բիւնրը ես գրասմեկերով զեղեցիկացներու անապարտեմիս մէջ»

4/17 Յունվար 1903.

«*Merci!* յօղումով ժամանակին նապիելուց համար, թէ և ծայրը նարին և *mille compliments!* մէջը փաստացոյ-*espritué* ու սիրունութեանը համար: Շա՛տ յաջոյ էր, և կը կարճեմ թէ, Պոլսանայ շնամիտներու շքանակներուն մէջ, Ծնունդի այցելութեանց միջոցին զուն և այդ ստանաւորը պիտի ըլլար որումն խառնկու-թեան նիւթը»

1903 Մարտ 2-ին:

«Կարելի չէ՞ր արդեօք բարեկամս որ երկու շարժումն մէջ . . . մէկ գիշեր մը գտնէիր Մասիսին յօղումով գրելու համար. կարճ, կարճեմ. իմ գործս էջա՛տ անկարկայ կը նկատես կոր, յայտնի է. մինչդեռ մարդկ յառաջին արտայտումները և զրջիկ խնամքը կը վերագանես «չրեւելեան Մամուլ»-իս: «Այն ընդ սկան» նորա-

վէպդ, օրինակի նամար վիպական ու գրական հրաշակերտ մըն էր: Երկու անգամ է որ Մասիսին յօգուածներդ հապճեպով կը գրես կոր: Գուն Մասիսին փայլն ես, մեղք է թերթիս:»

1903 Մարտ 18ին. Լրագիրներու մրցումին վրայ խօսելով կը խոստովանի թէ՛

«Իրաւ է թէ գերմարդկային ճիգեր կրնէին կոր աշխատակիցներս իրենց կողմը դարձնելու, գէթ մէյ մէյ յօգուած իղելով անոնցմէ: Բայց ես միշտ ունիմ ինծի սիրելի գրագէտներու խումր մը որոնց մէջ **առաջինը կը մնաս դուն:**»

1903 Մարտ 4ին:

«Ես ինքս ալ կը պատրաստուէր արդէն քեզի գրել այսօր արձագանքը ըլլալու համար այն հիացական ապագայութեան զօր վերջին յօդուածդ առաջ բերաւ Պոլսոյ ընթերցողներուն վրայ: Ետքում օրէն ի վեր՝ Մասիս կարգացող մը չի կալ որ յօդուածիդ վրայ չի խօսի գծաւանքով: Որչափ ալ սր կ'զամ *compliments*: Երբ բու հասցէիդ են, առով հանդերձ ես ալ իմ հպարտութեան պզտիկ բաժինս կ'ունենամ անոնցմէ: Շնորհակալ էմ, բարեկամս, և աւելցնեմ որ մինակ գրագէտ դասակարգը չէ, ալ ամէն ընթերցող, ազգիկներ ու կիներ ալ որչափին՝ որ հանդիպեցայ շտրած օրուրէն ի վեր:»

1|14 Նոյեմբեր 1902.

«Տիեմիկով յօդուածդ հաւանովի չափ կար շա՛տ զեղեցիկ էր: Պիտի հրատարակեմ Մասիսի 45րդ թիւով, առանց որ և է յապագաման կրնաս վստահ ըլլալ: Անկեղծապէս շնորհակալ եմ քեզ աշխատակցութեանդ համար որ կը գնահատուի Մասիսի բոլոր ընթերցողներն:»

18 Մայիս 1903.

«Հինգ օր Բարսեղիմուդ անոնի *sensation* ըրաւ ու հաւնուեցաւ, որ մոռցայ ուրիշ ամեն յօդուած, սքանչելի էր պարզապէս:»

Միևնոյն նամակին մէջ:

Հետաքրքիր եմ թէ վաղն առաու հասնելիք Արևս Մամուլին մէջ ի՞նչ ունիս և այս հետաքրքրութիւնը: Բնդնանուր է հոս, եթէ նիւթական վիճակս ներքեր որ ամէն շարժու Մասիսին մէջն ալ քեզմէ յօգուած ունենայի՜ . . .

18 Յունուար 1903.

Յօդուածիդ ձևաղլորը երկու անգամ կարդայի շատ սիրուն է: Ճիշտ իմ ուզած *genre*-ս յօդուած: Թիւ 4 Մասիսին վայրը պիտի ըլլայ, մեղք որ այսօրուան Մասիսին չի հասցուցիր ի՛նչ և է:

Կարճեմ թէ այսօրանը կը բաւ է:

Յ. Ա Լ Փ Ի Ր

ՆԱՍԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷ

II

21 Ապրիլ

Հարաւի կանխաճանա գարունը Աթէնք ալ մտած է; վարդերու, անէմոններու, մելիակներու մի հոյլ, ամեն ակտակէ եւ ամեն դոյնէ, կը պծնեն հասարակաց եւ մասնաւորներու պարտէզները վիլլաներու բարձր պատուհանները չըջափաղուած են հարաւի յատուկ մազըցող բոյսերու վաս կապոյտ ծաղիկներովը որոնք բէնաէլեան ամենաանբիծ մարմարին հետ մի հմայիչ ապուսրութիւն կը թալանէ Նարնջներներ, բարձրուղէչ եւ սակի պտուղներով բեռնաւորուած, երբեմն նաեւ ցանուած անհամար խնկարոյր ծաղիկներով, խիտ կարգերու մէջ կը պարփակեն չքեղ ասուները եւ մի անասելի հաճոյքով կը զիտեմ հոս բուսական աշխարհի կողմէ պարզուած այս անտղար ճոխութիւնը. Աքասիաները արգէն ծաղկած են, սօսիները կը բողբոջեն, թիկնիները ակնապարար կանաչով ծածկուած են, իսկ նուրբ եւ երկնուղէչ նոճիները, մերթ առանձին, մերթ փոքրիկ պուրակներ կազմած, մութ շոճիներու, գափնիներու եւ մրտենիներու հետ մի շատ ազդու հակապատկեր կը կազմեն իրենց սպիտակ շուրջքին հետ. Երեկոյեան առաջին ստուերներուն հետ կը լսուին արքայական պարտէզին թաւաքին մէջ սոխակին զեղզեղանքը. Աթէնուհիներ, զեղեցիկ եւ իրենց գարնանային թեթեւ արդու զարդով զուարթ, յպատու նուրբ եւ շատ ճապուկ զրեթէ ամենքն ալ թխտղէմ կը սահին կ'անցնին քովէս եւ մի պահ կը կարծեմ թէ ես հոս ամենագեղեցիկ երազներու աշխարհին մէջ եմ փոխադրուած. Աքսորիւսը, մաւրաղէմ եւ կիսաքանդ եւ սակայն դեռ անդիմադրելի կերպով հմայիչ իւր աւերներուն մէջ, ահա կը ծածկուի գիշերուան թանձր մութէն. Նա Նոն կանգնած էր իբրեւ մի անուրջ, իբրեւ մի ուրուական, զուրկ մտէ եւ կիտնքէ, ապշած եւ գրեթէ օտար սոյն քաղաքին մէջ որու պաշտպան աստուածուհին կրեց երբեմն իր գաղաթին վրայ եւ որ այժմ բոլորովին յեղաշրջուած կը զիտայ նոր ժամանակներու ամենատենդոտ կիանքովը.

Աթէնքի գլխաւոր փողոցները ելէկզրականութեամբ լուսաւորուած են եւ երբ անցնե՛ով Էոմիս փողոցէն սեանես մեծ ու չքեղ վաճառատունները կը կարծես գոնսուի եւ բոպական մի որ եւ է մեծ մայրաքաղաքի ամենափայլուն փողոցներէն միոյն մէջ. Այնքան հիմնապէս բարեշրջուած է քաղաքը վերջին տասնեակ տարիներուն մէջ. Ելէկտրական եւ շողեչարժ թոսմիէյներ, օմնիպիւսներ, կապեր եւ օթոմօպիլներ ման կուգան ամեն ուղղութեամբ եւ քաղաքին ամեն մասանց մէջ. Փողոցներուն մէջ կատարեալ մաքրութիւն

կը սիրէ եւ հասօյք կ'զգայ մարդ հոս ապրելով. Հսկայ հասարակօց շէնքեր, ինչպէս համալսարանը, գրաստանը, բազմաբուեապահան զարու-
ցը, օբէոսան, թատրոնը, թանգարանները որոնք զրեթէ ամբողջովին
արտասահմանի մէջ հարստացած Յոյն հայրենասէրներու նուիրատու-
ութեամբքը հիմնուած են, կը բարձրանան քաղաքին զլիստ օր պողո-
տաներուն մէջ. եւ այդ շէնքերէն ի բաքանչիւրին առջիւ կայ, նըս-
տած կոմ կանգուն, բարերարին արձանը. Շատ աչքատու է այն
մեծ շտիր որով հին Հէլլէններու զեղարուեատական հակու մը փո-
խանցուած է նորերուն վրայ, վասն զի շահուելով իսկ այսօրուան
հէլլէն արուեատագէտներու մեծ թիւը, որոցմէ ամանց կը պարտի
Աթէնք իւր ամենագեղեցիկ քառթիք յիշատակարաններու շտանքը,
տուե արական գասակարգն ալ կը սիրէ եւ կը պաշտէ ինչ որ կը
վերարերի հին դասական աշխարհին. Այսպէս. Բալլաս Աթէնէի,
Հէրմէսի եւ Տիսանաի մարմարէ, գածէ կամ պղնձէ արձանները եւ
արձանիկները կը զարգարին բոլոր մեծ խանութները. Նոյնպէս մեծ
յարգանք կը յայտնուի հէլլէնական զարութեանց հին ներկայացու-
ցիչներուն եւ շատ փողոցներ կը կրեն Սօկրատի, Պլատոնի, Արիս-
տատէլի, Քսէնոփոնի եւ անունները. Հոս ամեն քայլափոխիզ կը
տեսնես հնոյն վերակենդանացու մը, վերակենդանացու մ որ այնքան
արգասաւոր եղած է զեղարուեատներուն համար եւ որ միանգամայն
այնքան ներդաշնակօրէն յարմարած է ներկային ոգոյն եւ պահանջ-
ներուն:

III

22 Ապրիլ

Աղաթիծը մի վեհայանն տեսարան կ'ընծայէր այսօր. Այ թէ
միայն անոր ահալին անջրպետը հանգիստականերով խիստ առ խիս-
լցուած էր, այլ նաեւ այն բլուրը որ Հիմէզօսի գէպի քաղաք ա-
մենայառաջացած մասը կը կազմէ, ծածկուած էր մարդոց մի մութ
ամպով, որոնք այդ բարձունքէն գէպ ի վար կրկէսը կը նայէին եւ
հոն կատարող հանգիստարութեանց թեանց թերեւս լաւագոյն կերպով
կարող կ'ըլլային հետեի լը քան Աղաթիծի այցելողներէն անոնք
որոյ չար բազըր զիրենք նեւած էր ամենահեաւոր աստիճաննե-
րէն միոյն վրայ. ներկաներու թիւը կը հասնէր 80,000ի եւ այսպէ-
սով Աթէնքի բնակչութեան գրեթէ կէսը հոն Աղաթիծի մէջը եւ
մօտը կը գտնուէր. Այսքան խուսնեւամ լազմութեան ընծայած
տեսքը խորագէս ալլու էր եւ բոլոր անոնք որոնք այսօր հան-
գիստարութեանց բացու մը տեսան, մի անջնջելի յիշատակ պիտի
դահնն անոր մասին իրենց կեանքի ամբողջ տեսողութեան մէջ.
Արքայական պալատէն կառքերու մէջ հասան Էտուրմաի Գէորգ
թագաւորները, երկու թագուհիները իրենց բոլոր հետեւորդներով
որոց մէջ էին իշխաններ, բարձր զինուորականներ, նախարարներ,

զանազան երկիրներու մարմնամարզիկ ընկերութեանց ներկայացուցիչ խումբեր, որոնք յատկապէս եկած են հոս մասնակցելու համար Օլիմպիական խաղերուն։ Յոյն մարմնամարզիկ խումբը, 12 անձերէ բաղկացած, բացման կարճ արարողութենէն յետոյ որ կատարուեցաւ Անգլիոյ թագաւորին կողմէ, սկսաւ իր մարզանքը կըրկէսին մէջ դրուած զանազան գործիքներու վրայ (Թռարէզ, սանդուխ եւ)։ Այս մըն բոլոր անդամներն ալ սիրուն, թխադէմ պարմաններն են, զրեթէ ամենյն ալ միջանասակ եւ բարեկազմ, շատ հագուել իրենց շարժումներուն մէջ։ Երբասարք Գանու հիներու մի երկոստասնեակ որոնք իրենց սակի մազերով մի կատարեալ հակապատկեր կը ձեռացնէին իրենց սեւահեր հէլլէն մրցակիցներուն հետ, շատ ծախահարուեցան իրենց ճարտար խողերուն համար նոյն գործիքներուն վրայ։ Սակայն 18 ղետահաս զանիացիներու խումբը այսօրուան զափնին խլեց իր արասկարզ յաջողութիւններով եւ իր բնավայրը սրտաւով ծածկեց Ատղիկաի հողին վրայ։ Ամենէն վերջը եկան 12 գերմանացիներ, որոց խաղերը յերասի շատ գեղեցիկ էին, որոնք սակայն չկարողացան ցոյց տալ մարմնի այն ապշեցուցիչ ճկնութիւնը որ յատուկ էր իրենց զանիացի նախընթացներուն։ Մրցանակներու բաշխման յանձնատուղովը կոնսպանդին իշխանի նախագահութեամբ ուշադիր կը հետեւէր իւրաքանչիւր մրցակցի մարզերուն եւ զիտողութիւններ զրի կոսնուր ասոնց վրայ։ Ժամը յին ծրագրին այս օրուան մասը վերջացած էր եւ երկու Թագաւորները եւ Թագու հիները իրենց հետեւ որդիներով վերադարձան Պաւլատ։ Ժողովուրդը տակաւ առ տակաւ թողուց Սթափօնը եւ մարդկային հոսանքներ թափեցան Աթէնքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ յամբ յամբ յառաջանալով դէպ ի Սրտակցութիւն կոչուած հրապարակը ուր ցրուումը կտրելի եղաւ։

Բաղաքիս հնախոսական թանգարանը զոր երէկ այցելեցի, շատ հետաքրքրական ատարկաներ կը պարունակէ եւ կ'արմէ անանել երբ մարդ Աթէնք եկած է։ Ուշադրութեան ամենաարժանին թերեւս Բալլաս Աթէնէի մարմարեայ արձանն է, մի հստակական նմանութիւն Ֆիաիասի հրաշակերտին։ Խոր պատկասանքով մարդ կանգ կ'առնու այս գրեթէ մի մէթը բարձր եւ զրեթէ բոլորովին անազարա մնացած արձանին առջեւ եւ զայն մանրակրկիտ նկատողութեան կ'ենթարկէ։ Ունի Մինէսլափ ճանսթ գլուխը ծածկուած մի սազաւարտով, մեծ նշածեւ աչքեր, ուղղանկիւն քիթ եւ ուժեղ բոլորակ զունջ։ Աջին մէջ կը կրէ նիզակը, ձախովը փահար։ Եւ որքան ուշադիր կը քննեմ Բալլասի զիմպօսները, նոյնքան աւելի պայծառօրէն կը յայտնուի ինձ, թէ անոնք զեռ այսօր ալ յոյն կիներէ ոմանց վրայ կ'երեւին, թէեւ զուրկ այն իտէալ կատարելութենէն զոր արուեստագէտը իւր ձեռակերտին առւած է։ Այսպէս, օրինակի համար, կը յիշեմ մի ֆիոսցի երիտասարդ աղջիկ որ շատ ատրիններ առաջ մեր

տան մէջ կը ծառայէր եւ որո՛ւ կանուսա որ դիմադծերը, հանդարտ մի քիչ ցուրտ սակայն կորովի նայում քը, մեծ նմանութիւն ցոյց կու տային մի մինչեւսինան զլիսի հետ. նոյն բանը դիտեցի նաեւ Սթաւրոսի մէջ Հէլլէնոսիներէ ոմանց վրայ, որոց նմանութիւնը Քալուս Աթէնէի հետ այնքան աւելի մեծ էր, որքան անոնք իրենց հասակով այ աւելի բարձր եւ ուժով էին, հակառակ յոյն կամանց միջակ ակպին որ փոքր եւ փափկակազմ է. Դասական դիմադծերու այս զուգահեռութիւնը հզօր մարմնի հետ դիս սա մտածմանը առաջնորդեց թէ Ֆրախաս իւր Մինէովան լո՛կ իւր երեւակայութեան չտանդոնեց, այլ անոր նախատիպարը արդէն գտաւ ժամանակակից Հէլլէնոսիներու մէջ եւ զայն միայն այն պատճառաւ նախընտրեց, վասնզի մասնաորայէս այդ ակպին վրայ գտաւ մի յաջամարտիկ պաշտպան Աստուածուհւոյ իտէալին մարմնացու մը—այլապէս է մարմարէ պատրաստուած մի Մինէովան զլուսի որ թէեւ ժամանակէն բաւական խաթարուած է, սակայն Աստուածուհւոյն կորովի արտայայտութիւնը վարպետօրէն եւ շատ կենդանի կերպով ի տես կ'ածէ:

Շատ գեղեցիկ է Հէոմէսի պղնձածոյլ արձանը բնականէ մեծ համեմատութիւններով, գտնուած գրեթէ անաղարտ վիճակի մէջ—Մի հալ հին հողէ ամաններու որոնց վրայի նկարները մասամբ լաւ պահուած են, մասամբ անհետացած, մեծ եւ չքեղ չիրմաքարերու եւ բազմազգի վարդ—առարկաներու կը գտնուին այս թանգարանին մէջ եւ թէեւ Կ. Պօլսոյ Կայսերական թանգարանին մէջ ցուցադրուած նոյնտեսակ հաւաքածոյէն թուով գերազանց չեն, սակայն իրենց պէսպիսութեամբ ինձ աւելի ճոխ լինել իր թուին եւ այս պատճառով իսկ ուշադրութեան ոչ նուազ արժանի. — Վիէննա ճանչցողին վրայ շատ հաճոյ սպաւորութիւն կը թողու Աթէնքի զեղարու ետափց Ակադէմիան զեղեցիկ շէնքը որ իբրեւ գործ Հանսօնի, Վիէննայի խորհրդարանին ճարտարապետին, միեւնոյն սճով շինուած, սակայն շատ աւելի փոքր է. — Հոյակապ են Մինեալաի եւ Արթուրոի վիթխարի արձանները, արդէ հէլլէն արուեստագէտներէն միոյն ձեռակերտները, որոց իւրաքանչիւրը գտաւ սիւնի վրայ զըրուած է եւ միասին Ակադէմիոյ շէնքին արտաքին ամենագեղեցիկ դարպը կը կազմեն. Սակայն այս շէնքին ներսն ալ ի հանդէս կուգայ Վիէննական արուեստը յանձին Վիէննացի նկարչին, Կսիքքիքէալի, որո՛ւ մի մեծ պատկերը Տիտաններու պատերազմը Արամազդի հետ սրահին պատերէն մին կը ծածկէ. Ասոր հանդէպ կ'երեւի մի այլ պատկեր նոյնքան մեծ, Մինեալաի ծնունդը ներկայացնող. Միւս պատերը կը զարդարեն մի քանի ուրիշ պատկերներ որոց նիւթը առնուած է Բուսթէթէոսի կեանքէն որո՛ւ կարեւորագոյն միջոցէրը սքանչելի եւ շատ ազդու կերպով ներկայացուած են.

Երկիրն է խաղաղութիւն մ'անասնան
Կր անարածի գոշտին վըրայ տրամագին,
Էւ համբոյզին զեփխաներուն ցուրտ հպման՝
Կր ասորբուայ մեկտա սնորսան երկինքին:

Գժգոյն, անգայտ, նորք գողաակաւքն ամպերուն
Կր շողշալի վերջարցոյի ցոյհերէն,
Ու հծծիւններ, ձայներ ասարտամ, բրբրուսն՝
Մբնորթտին մէջ կր րուչին մեղտօրէն:

Հեռուն հակայ լեւնաշրջրան կր պտակի,
Մառախուղէ ծովն՝ իր աննան անկողին,
Էւ զեռակին լայն ժապաւուն տրծարի
Կր պղլլի բլուրներու լաւր կողին:

Կիրաւում է՝ օրհներգութեանց պահն անոյր,
Կր ձայնարկին կոչնակները տրամագին
Էւ խունկերուն ծխումները հաղցրարցոյ՝
Կր լեցընեն մբնորթաը գիւղակին:

Մինչ կր ցընծայ իշատակը անունց օր
Անհետացան անկ ճամբուն մէջ մըրին,
Արցունք էւ սուգ, բանձըր յուրում մ'անաւար
Կր համակէ մեր հոգիներն անձկագին:

Մայր-բնութեան մբուսնցները անհամար
Կր գոշնակալին այս պահուն մէջ խոր խակմանց
Ու կր հիտեն շարականներն անբազաւ,
Ամբողջական Աղօթի մը երգն անունց:

Հանդուկան-ձերպարութեան պատկառտ
Կր մասնակցի նաեւ էրբողն անանուն
Ո՛վ Բընարիւն ընդունէ՛ իր վիներտ
Պաշտամունքին հծծիւնները շրպրուն:

ԱՐՏԱԷՍ ՅԱՐՈՒՅԻՒՆԷՍ

ՈՒԽՏԱԻՈՐՆԵՐԸ

Հասնականարար առաւելն շատ կանուխ մեկնած էին անոնք իրենց տուներէն դէպ ի ուխտասեղին, որ քաղաքին հանդիպակաց կողմը կ'դանուէր, եփրաաի եղերքը ցից բարձրացած ժոյսերուն կողերէն մէկուն ծոցը: Գարունէն սկսեալ, Լոյս աղբիւր — ա՛յս է ուխտասեղինն անունը կերթան քաղաքէն եւ զիւղերէն, մանաւանդ կիներ եւ աղջիկներ, իրենց ցաւերը հոն ձգելու եւ բուժումի ու բժշկութեան յոյսով կա դառնալու համար: Գարնան արեւը իր սակի վարսերը երկինքն ի վար թափած էր, ու եփրաա իր օձազըտոյս գալարումներուն մէջ հրճուանքի ժպիտ մը կ'հանէր զուրս իր կուրծքէն ու իր եզերքներուն վրայ: արծաթ փրփուրները կարծես առհաստաչեայ նշանն էին անոր ցնծութեան, խինդ ու խնծիղին: Լերկ ապառաժները միեւնոյն անտարբերութեան մէջ կարծես խորունկ կ'ննջեն, որոնց վրայէն տակաւին նոր անցած էին ձմեռը, բուքը, անձրեւը, ձիւնը, փոթորիկները եւ միթիւն ու գորչ ամպրոպները: Կենդանութեան որ եւ է նշան ցոյց չեն տար անոնք, կենդանական աշխարհի մէջ անզրդուելի անշարժութեան մասնուած, կարծես արհամարհոտ ակնարկներ կ'նետեն վարը հօտոզ գետին որ հազիւ երբեմն կը մոնչէ, վերը երկինքին որ կ'չողայ լոյսերու տեղատարափին մէջ: հետուն քաղաքին ուր մարդիկ կան ատուպոզ կամ վայելող, ծոյլ կամ աշխատող: Աշխատող գաշարն վրայ հակասութեան վիթխարի կոթողը կանգնած կ'երեւին, խորունկ մտածկոտ ձեւի մը տակ: Գիշերը անաւոր են, այլանպակ եւ ատասպելային ժամանակներու ուրուականներու ապաւորութիւնը կ'գործեն մտրդուս վրայ: Եւ սակայն իրենց յաւիտենական անշարժութեան մէջ դարձեալ վսեմութիւն մ'ունին, որ կ'հիւսցնէ եւ խորհիլ կուտայ գրած մը լսին ու խորունկ:

Ծասերը հողիւ ու բախութեան բաժին մ'ունին, անոյ զեփիւս մը զանոնք կ'չոյէ ու կ'վայփայէ, ու մեղամազձոտ աստանու մով մը ցնծումի երզը երզել կ'փորձուին աւետելու: համար դարնան վերադարձը, որ ա՛յնքան շքեղ է եւ փառաւոր: Ստտերը գետնին երեւը փոռած գորդ մը կ'ներկայացնեն, համակ կանաչութիւն, որոնք բանաէն արձակուածի երեսոյթը կ'ներկայացնեն ու երկար շունչ մը կ'աանեն, երկրին տակէն զուրս ցայտելով եւ անգիտակից պարը բռնելով արեւու ներգաշնակ ճառագայթներուն տակ սաք եւ ատրաշէկ: Սեւ ու գորչ քարերն անպամ իրենց անշարժութեան մէջ բան մ'ունին, որ կ'հիւսցնէ: ամէնքն ալ աղղեցիկ շունչ մը հագած կարծես, ամէնուն վրայ առ հասարակ բնութեան սակեճամուկ ձիւրանին ձգուած է արքայազայել: Ամէն տեղ խինդ կայ, ամէն տեղ

ժպիտ կ'նշմարես, ամէն տեղ ուրախութեան ազդակ մը կ'ըջի, նոր օրհներգութեան մ'ալելուսն կ'արձայնողէ: Բնութեան վերազարթնումին առնել, մեղք գոնէ արտաքինապէս եւ անբնօյժ կերպով մեռած եւ անշարժ երեւցած իրերն, ասարկանկրն, ժայտերն, քարերն ու ծառերն զարթնումի երզը կ'նշեցնեն ուրախ եւ զլուարթ: Միայն հետո՛ն, շատ հեռուն, լեւներու անմատոյց գազաթներուն վրայ ձիւնն իր սպիտակութեամբ կ'փալիլի, մաքուր ու անբիծ, անոնց բնական պաշտանքն է: Եւ որ կ'ըզայ, եւ որ կարծես իր մեկնելէն առաջ անգամ մը եւս ցոյց կուտայ անբժու թեան եւ սրբութեան անհրաժեշտութիւնը, որոնք միայն լեռներուն գագաթները կ'զրուեն ու արծաթի փայլունութեամբ եւ վճիռ յատկութեամբ կ'ըլչակնեն մեր սկար անտութիւնը: Զինսպառ կատարները լեռներուն խակապէս սքանչելի են մանուսանդ զարնան, որոնք վեհութիւն մը հազած կ'ներկայանան, եւ ուր արդարեւ հեշտին է գոնէ վայրկեան մը ապրիլ երկինքին քիչ մը աւելի մտա, ուր օդն ալ մարտը է, ջուրն ալ եւ վերջապէս ամէն բան:

Գարնան ատուները, հիանալի են զիւղերու մէջ, արշալոյսին շա՛տ կանուխ զիւղացիք կ'արթնան, բնագարձակ զաշաքը համակ կանաչութեամբ ողբեղումաւ կ'երեսան, ուր անոնք կերթան իրենց սուարներով, մայրնը ոչխարին եւ բառաչումը կուտան, երգեր ըլլալ կ'թուին: Զինջ կապոյտը յատկօրէն կ'ըզայ արեւու ոսկի ճառագայթներուն տակ, ու մեղմիկ զեփուսին զգուանքները կ'ըջոյն զէմքը: Թերեւս այս տեսակ վարկեանի մ'արթնցած էին այն ուխտաւորները, որոնց սողանցումը երկարած էր մինչեւ Լոյս աղբուր: Գոյնզոյն լաշակներու տակ ծածկուած հարսներ ու կիներ, որոնք ուրախութեան ժպիտ օւնենալով իրենց կարմրապեղ զէմքերուն վրայ ետ կ'զաանային, իրենց սրաին ուխտերը ընելէ յետոյ Լոյս աղբուրին վճիռ ջուրին, որ կ'հասի, կ'փազէ, համբոյրներ տալով իր եղերքներուն, եւ տեսակ մը երաժշտութիւն յորինելով իր զգչիւնով որ սիրուն է եւ ազգեցիկ միանգամայն:

Ի՞նչ ուխտ ըրած էին անոնք, այն հարսներն ու աղջիկները եւ նոյն իսկ կիները: անշուշտ անոնք ցաւեր օւնէին եւ հառաչանքներ ու յանձնած էին ջուրին՝ անոնց տեղ Լոյս աղբուրին զով ջուրով զօլանալու եւ թերեւս լուսաւորուելու համար, եւ կամ սէրեր ունէին, զոր ուսճացնել եւ ծաղկեցնել փափաքած էին սրտիւմով ջուրին: արգեօք խոցեր եւ վէրքերու սպիներ օւնէին, զորս լուալ փորձած էին վճիռ ջուրին կաթիլներով: եւ կամ արգեօք պարզապէս զբոսանքի համար գացած էին հո՛ն, Լոյս աղբուրին ակը: Ի՞նչ որ ալ ըլլայ, անոնք բան մ'օւնէին իրենց հոգիին խորը, սրաին ծայրը, էութեան մէջ, զոր հոն ձգելէ, ջուրին յանձնելէ յետոյ զհոսանակ ետ կ'զբանային:

Ո՛րքան սիրուն էր իրենց վերագարձը, ամենուն զէմքին վրայ

զօհուհանկու թեան փոխար կ' թեւածէր, խնձոր այտեր, ուսած կուրծ-
քեր, չողջողուն աչքեր, խինդ ու խնծիզ, ահա՛ ի'նչ որ անոնք կը
ներկայացնէին: Արեւը անոյշ ներդործութեամբ մը այլափոխած էր
զիրենք, ու ձիւնի բաթիլներու անբաւթեամբ խուլ սաստանումով
մը ետ կ' դառնային, եւ եթէ ամօթ չզգային, զուցէ պար մը բանէին
եւ կամ խաղային: Որ եւ է ծանրութենէ մը թեթեւացում ունեցած
էին անոնք, եւ վիշտերու յաջորդած էր անոնց ներաշխարհին մէջ
հագեկան սեբախութեան կենսատու: Նշոյլը, իրուսանք ունէին ա-
նոնք այնպէս երեւնալու համար, վասնզի մարդ ու բախութեան եւ
ցնծու մին յարզը միայն ա'յն ասկէն կ' գիտնայ երբ որ կզգայ թէ ա-
նոնք վիշտի մը կամ հառաչանքի մը կ' յաջորդեն իր էութեան խորը:
Տղաքներու պէս ոտատատուն, թիթեանիկներու նման թոչտուն, թրու-
չուններու հանգոյն հուեր ընող եւ երկնցիկ զարծած էին անոնք: Կը
բաղեն խնդալով ու իրենց լաչակները մէկ կողմ կը նետեն, ամեն
անգամ որ մինակ կ' մնան, լաչակները որոնք լուսինը ծածկող ամ-
պերուն գերը կ' կատարեն դժբաղդաբար այս անասկ պարագաներու
մէջ:

Կ' հեռանան Լոյս աղբիւրէն, միշտ կ' հեռանան, ու իրենց ցաւե-
րէն, հեծեծանքներէն ազատելէ յետոյ անգամ մ' ալ ետեւնին չեն
նայիր, կ' վախնան թէ մի' զուցէ անոնք դաւնան եւ վերստին զի-
րենք զբաւեն ու յուսախար ըլլան, եւ սակայն կարելի՞ է միթէ,
մարդը, մանաւանդ կիներ, կրնա՞յ առանց ցաւի տպիլի եւ առանց
հեծեծանքի մտածանակ անցնել, ո'վ պիտէ թէ անոնց ի'նչ տեսակ-
ները կան: Իրենց երգիքներուն աակ, ընտանեկան յարկերուն մէջ
եւ կամ կեանքին ա'յն շրջաններուն մէջ ուր մտած են կամ պիտի
մտնեն վաղը հաւանականաբար: Յնծու մի նոյն բաժինը ունենալով
սակայն տուն կ' վերադառնան, եւ անշուշտ որ մը զարծեալ պէտք
պիտի զգան անգամ մը եւ տեղի անգամներ ոչջուներու Լոյս աղ-
բիւրի ջինջ ու յստակ ջուրի երկզը, որ միշտ անտարբեր պիտի
հոսի, թերեւս իր կաթիլներուն մէջ ունենալով հեղնական մոլիա
մը, մարդոց ախարութեան վրայ, որոնք ծարար անցնելու յատկու-
թենէ զատ բաւժիչ զօրութիւն մ' ալ կ' սիրեն վերադրել իրեն:

ԿՈՐԻՆ ՎԱՐԴԱՄԵՏ

ԱՂԻՔԻՆ ԳԱՂՏՆՆԻՔՆԵՐԸ*

Ասիկա խիստ հետաքրքրաշարժ մանրէ մըն է որ երկար ատեն անձանօթ մնաց եւ յանիրաւի իրեն՝ վերագրուեցան մէկը միւսէն աւելի ծանր չարիքներ Օր մը, երբ որոշուեցաւ իր դատը վերաքննել, հարկ եղաւ իրաւունք տալ այս մեծ զրպարեակին: Եւ այսօր մանրէարանութեան մէջ ստուգուցէս հաստատուած է թէ քօլիպասիլը մեր ամէնէն հաւատարիմ՝ ծառաներէն մէկն է, արթուն անպական պահագան մը որ կ'հակէ մեր աղիքին մաքրութեան, անոր բարւոք պաշտօնավարութեան, եւ մեր առողջութեան վրայ:

Նորածին մանկան կղկղանքը արդէն իր մէջ կ'պարունակէ բազմաօտեակ միքրօպներ: Եթէ Պ. Պ. Քօնրատի եւ Քիւրքիւվէյքի փորձերը կրկնուին մանկան կղկղանքին վրայ, կը հաստատուի թէ իր հականեխական նիւթերը՝ անհունապէս նուազ ազդու են քան չափահասի մը կղկղանքին հականեխականները: Բայց իրերը կերպարանափոխ կ'ըլլան՝ երբ մանկան ծնելէն երկու օր ետքը քօլիպասիլը երեւան կուգայ անոր աղիքին մէջ եւ տեւական բնակութիւն մը կ'հաստատէ հոն: Մէկէն կղկղանքը սաստկացէս հականեխական կ'զատնայ եւ մեր աղիքին մէջ նետուելու յանդուող մանրէներուն դէմ կ'սկսի անզլօրէն, միեւնոյն սաստկութեամբ տեւելու համար ամբողջ կեանքին մէջ:

Ասոր պատճառը սա է որ մեր աղիքին մէջ սպրոզ բոլոր մանրէներուն մէջ քօլիպասիլն է որ ամէնէն ազդեցիկ, ամէնէն զործոն հականեխական եւ մանրէասպան նիւթերը շինելու գաղտնիքն ունի: Այսպէս զինուած՝ զիւրութեամբ կ'յաղթանակէ ուրիշ մանրէներուն զորս կ'անգամալուծէ կամ կ'սպաննէ, այս կերպով սպահովելով իր դեղին սպողան, բազըլը եւ բարգաւաճու մը: Այս պատճառաւ է որ մեր աղիքներուն մէջ սպրոզ մանրէներուն մեծագոյն մասը քնիպասիլներէ կազմուած է: Եւ մեծ բարեբազդութիւն մըն է որ այս այսպէս է:

Բաւական է միայն միտք բերել թէ մանկան օրուած կամքը եւ ներ կերած միտք կ'պարունակեն բնասպիտացին այնպէս նիւթեր որոնք նիւթելու միայն կ'կարօտին: Սակայն մեր աղիքին մէջ ուր մանրէները կ'վրասան, որ 38 ատիժանի մեղմ բարեխառնութիւն մը կ'սիրէ, չեն գտնուիր նիւթու մէջ գոյացած արատգրոյթներ, ալքալալակերպներ՝ որոնք նոյն իսկ ամէնափոքր քանակութեամբ մահ կը

* Տե՛ս թիւ 17, երես 411:

պատճառեն Եւ ինչո՞ւ համար այս սոսկալի թոյները չեն կազմուիր ի վնաս այն բնասպիտային նիւթերուն զորս ամէն օր կ'ներմուծենք մեր մարտողական խողովակին մէջ: Պարզապէս անոր համար որ քօլիպասիլը ատոր կ'ընդդիմանայ, որովհետեւ անկազմ կ'անդամալուծէ եւ անկարողութեան կ'պատապարտէ նեխու մի մանրէները: Երբ, ինչպէս ըրած է Պ. Պիէնսթօք, նեխելու վրայ եզոզ մտ կ'աօրի մը վրայ աւելցուին քօլիպասիլներ, նեխումը չի շարունակուիր այլ եւս: Մինչեւ իսկ նեխումը սեղի չունենար եթէ մտի չէրտի մը վրայ քօլիպասիլներուն մօտ գրուին նեխումէ զոյացած մանրէներ: Միեւնոյն բանը կ'պատահի նաեւ մեր ազիքին մէջ ուր նեխումի մանրէներ չեն պակասիր: Բայց քօլիպասիլը կ'հակէ եւ իւր աչալուջութեամբ մեզ կ'պոհպանէ սննդառական թունա որումներէ: Եւ շատ հաւանական է որ քօլիպասիլին մղած կոխիւր մանրէներու գէժ միտ'կ պատճառն է որով մեր ամբողջ գործարանա որութիւնը քանի մը ժամուան մէջ մշակման պարզ խիտի մը չէ վերածուած:

Ամէնը այս չէ: Տրուած ըլլալով ֆօլիպասիլներու այս դերը, դիւրին է հասկնալ թէ ի՞նչ կ'պատահի երբ՝ այս կամ այն պատճառով՝ ուրիշ մանրէնէ համադունդ խումեն իրենց վրայ:

Անաւասիկ օրինակի համար, պաղառութենէ կամ գէշ մարսուած ճաշէ մը առաջ եկած պարզ անմարտողութիւն մը Ասոր ընկերացող փորձարութիւնը ի հարկէ իբր արդիւնք պիտի ունենայ խմբովին արտաքսումը այն ֆօլիպասիլներուն որոնք մինչեւ այն առեւն այնքան լաւ կ'պոհպանէին ազիքը, ինչպէս միշտ, հիւանդը կ'ենթաթակուի պահեցողութեան Բայց այս պահեցողութիւնը արդեւք մը չէ որ հիւանդին տօած մտաջութին, կաթիլն եւ բուսաջութերուն հետ հաղարտ որ մանրէներ չի մտնեն անոր ազիքին մէջ: Աւրեմն ներքի է մտածել թէ անհզը, ուժաթափութիւնը եւ ամէն տեսակ անհանգստութիւնները՝ որոնք կ'զգացուին անմարտողութեան պարագային, ճշգիւ առաջ կուգան այս ինքնակոչ հիւրերէն որոնք կրնան ազատօրէն եւ աներկիւղ տեղաորուիլ նուազ բազմաթիւ եւ նուազ կորովի ֆօլիպասիլներուն գէժ առ գէժ: Ամէն պարագայի մէջ, այս կարծիքն է որ պաշտպանած է իտալացի բժիշկ մը՝ Տօքթ. Բիննա՝ նորագոյն երկաթորութեան մը մէջ:

Ուրիշ օրինակ: Ժանտատենդի համաճարակի ժամանակ հալուած գէյ չէ տեսնել որ միեւնոյն կեանքը ազրող եւ միեւնոյն ջուրը խմող ընտանիքի մը անդամներէն ոմանք այս հիւանդութենէն կ'ըրունուին եւ ոմանք ալ զերծ կ'մնան անկէ: Թէ՛ ասաջիւնները եւ թէ՛ վերջինները ապահովապէս կ'լլած են ժանտատենդի մանրէներ, եւ սակայն այս պարագան ամէնուն համար ալ միեւնոյն հետեւանքը

ունեցամ չէ: Ետտ հաւանական է որ ոմանց ֆոլիպաուիցները յաղթած են աղիքին մէջ մանող մանրէնէրուն, մինչդեռ ուրիշներու մէջ անոնք աեղի առած են մանրէնէրուն: Մնաց որ, երկար տակնէ ի վեր գիտցուած է թէ Ժանապատեանցի կամ հնաբախի Ժամանակ ոչինչ այնքան աղի սաբեր է որքան հասարակ անմարտողութիւն մը կամ պարզ փորձարութիւն մը որ մեզ կ'ըրկէ ֆոլիպաուիցներու այնքան ուշիմ աշխատակցութենէն:

Կարելի է նոյն իսկ աւելի հետուն երթալ եւ ըսել թէ զարձեալ այս արթուն ֆոլիպաուիցն է որ մեզ կ'պոհպանէ ուսականութենէն:

Երկար ու երկար տարիներ այն գաղտնարը ունեցանք թէ թօքային ուսականութիւնը կամ թօքախտը առաջ կուգար թօքախտի մանրէնէր պարունակող փոշիներու ներշնչումով: Պէհրինկի եւ Քարմէզի նորագոյն հետազօտութիւնները հաստատեցին թէ աղիքին միջոցաւ է որ կ'թօքախտաւորութիւնք: Մեր կերակուրներուն վրայ նստող փոշիին հետ, կըսեն այս երկու գիտունները, թօքախտի մանրէնէրը կ'հասնին աղիքին մէջ, ասկէ մեկնող աւելի խողովակներուն մէջ կ'սպրդին, եւ այս կերպով աւելին հետ արիւնին մէջ կ'թափանցեն եւ կանց կ'աննեն թօքերուն մէջ ուր կ'կատարեն այն գործը զոր գիտենք:

Ասիկա շատ երկար, շատ վտանգաւոր ճամբայ մըն է, եւ ո՞վ գիտէ թէ այս երկար ճամբորդութեան սկիզբէն իսկ թօքախտի մանրէնէրը շատ ու շատ անպաշտներ յարձակում չեն կրած ֆոլիպաուիցներէն որոնք արեաբար կ'իշխեն աղիքին մէջ: Ամէն ինչ կարծել կուտայ թէ ֆոլիպաուիցը բուան պայքարներ կ'մղէ հոն եւ յաղթական կ'ելլէ, որովհետեւ, եթէ այսպէս չըլլար, ամէնչաւ երկար տարիներէ ի վեր թօքախտաւոր պիտի ըլլայինք:

Բնութիւնը որ այնքան ձախորդ կերպով օժտած է մեզ հաստ աղիքով մը, հոգ տարած է նաեւ անոր մէջ գնելու ֆոլիպաուիցը: Արիւնի ճերմակ գնդիկներու նման անիկա մանրէնէրը կ'հալածէ եւ ամէն ջանք կ'ընէ ամջուն աննելու համար այն ամէն շարիքներուն եւ թշուառութեանց որոնք կ'համաօտան մեր կեանքի տեղադրութիւնը: Այսչափն ալ բան մըն է արդէն, սպասելով որ վերաբուժութիւնը օգնութեան հասնի մեզ եւ իբրագործէ Պ. Մէհրիբօֆի փափաքը՝ ազատելով մեզ մեր հաստ աղիքէն:

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

[ՄԵՐ ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՔՂԹԱԿԵՆ]

Կ. Պոլիս, 24 Ապրիլ 1906

Հակառակ Գր. Մալխաս էֆ.ի ինքնապաշտպանութեան անդոր
ճիգերուն, որոնք մեր մամուլին մէջ ահագին սիւնակներ կը գրա-
ւեն, եւ հակառակ մանաւանդ Թաւաշանձեան էֆ.ի
ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ եանքիական բարոյախօսութիւններուն, մեր լրա-
գրական հրատարակին վրայ մինչա օրուան խնդիրն
է եռաձայնը, որ եւք մը տուած է Պոլիսի մեր խմբագիրներէն ոմանց
եւ անոնց գրչութեան աւելնը կ'եռացնէ շարունակ: Ծաղիկ եւ
Մալխասեան կը պոռչտան, զիրար կ'ամբաստանեն անճառ, ան-
հրապարակ աստիճաններով: Մտաբեր զարմանալի են Պոլիսի սա
խմբագիրները: Իրենց ռուսներն իրանգովաութեանը մէջ, կը մշտնա-
պահ շա.թէ ինչե՛ր գրեցին եռաձայն կրկնողութեան լրատուին
տպագորութիւնները պատմելու համար մեզի: Հազիւ քանի մը շա-
բաթներ անցան եւ նոյն այս գրողները կարծես զղջալով իրենց
նախորդ գրածներուն վրայ, սկսան գնդապետի թեթեւ հարուածներ
տեղադրել եռաձայնին դէմ: Յայտնի էր որ առիթ մը կը փնտռէին
իրենց գրչի հարուածները ուժովցնելու համար: Ամէն եռաձայն պա-
տարակի՛ գրեթէ բոլոր խմբագիրները ներկայ կ'ըլլային, նոյն իսկ
անոնք որ տարին անգամ մը եկեղեցիին զուռնէն ներս չէին մտնէր:
Բայց Զիլինկերեան Լեւոն էֆէնտի քննադատութեան անհարկի
մարտնչները գոհացնող առիթ մը չէր ընծայիր իր կոնտեստ որ եր-
գեցողութեամբ: Վերջապէս այդ առիթը ստեղծեց Ծաղիկ, որուն
խմբագիրը հայլայֆական շրջանակներէ ոմանց մէջ սպրդողի համ-
բաւ վայելելուն համար կարծուեցաւ թէ իր գրած մէկ լուրը ճիշտ
էր, մինչ Դալամիոյ եկեղեցիին խնամակալներուն մէկ որոշման
խեղափութումը կամ սխալ իմացումն էր պարզապէս: Խնամակալ-
ները որոշած էին այսուհետեւ շարունակ եռաձայն կրկնողու-
թեամբ կատարել կիրակնօրեայ պատարագները, քանի որ զպիւրնե-
րու խումբը ըստ բաւականին մարդուած էր, եւ այլ եւս լրագրիչնե-
րու միջոցաւ չճանուցանել, որպէսզի խճողում չըլլայ: Այս որոշ-
ման մէջ քննադատելի ոչինչ կայ անշուշտ, բայց Ծաղիկի խմբա-
գիրը, գարնան ասթիւ իր ծաղիկները քչելու փափաքով, ուզած էր
աղմկայի լուր մը յերթուրել եւ գրած էր որ բարձր գասու տիկին-
ներուն համար յատուկ եռաձայն պատարագ պիտի մատուցուի Դա-
լամիոյ եկեղեցիին մէջ: Այսչափ կը բաւէր թո՛ւրջ տալու համար
խմբագրական զիւրաբորքը երեւակայութիւններու: Եւ ահա մեր
գրողներուն ամէնէն խիզախը հրատարակ նետեց հայ լայնի աւ-

կիններուն զէմ ամենաբունն ոճով յօղուած մը, որուն քանի մը մասերը Թուշանճեան էֆ. ի մերկապարանոցն անուանած տեսակին կը պատկանէին: Սուրհանդակի այս նախյօղուածը ամէնէն աւելի յուզում պատճառեց, . . . Սուրհանդակի խմբագրութեան, որ յաջորդ օրն իսկ յայտարարեց թէ ինք համամիա չէր իր խմբագրին տեսութեանց, թէ այդ խմբագիրը սխալ լուրի մը վրայ հիմնուելով գրած էր իր յօղուածը եւ. եւ. . . Բայց այս վերապահումը շատ ուշ մնացած կը թուէր, որովհետեւ լրագրական սովորութիւնը կը պահանջէ այս տեսակ վերապահումները ինչպէս առարկայ յօղուածի մը վերեւ կամ ստորեւ զետեղել երեւոյթները փրկելու համար կ'երեւի թէ նախյօղուածին հեղինակը սովորութիւն ունի եղեր իր գրուածները անպակաս հաջող միայն կարգացնել իր պաշտօնակիցներուն կամ իր անօրէնին:

Այդ խմբագրական ծանօթութիւնը կամ հերքմանով, գրուածքը շատ ճարտարութեամբ գրի անուած էր, եւ նախյօղուածին հեղինակը գործին մէջէն հանելու եւ բովանդակ պատասխանատուութիւնը Մաղիկի վրայ բեռնելու նպատակ մը կար, որ կըրնար արդարանալ եթէ լոկ Մաղիկի լուրը արտասպուած ըլլար, աւանց բունն ոճ մը գործածելու: Հայ կիներու զէմ Անոր համար էր որ զայրացած կ'երեւէր Մաղիկի խմբագիրը, որուն համար ըսուեցաւ նոյն իսկ թէ խտիւ յանդիմանուեր է Ղալաթիոյ խնամակալներուն կողմէ, եռաձայնի մասին անհիմն լուրեր հրատարակելուն համար: Բնականաբար հետաքրքրուեցանք եւ ուզեցինք անձամբ ստուգել թէ Լոյսի խմբագրասպետը իրա՞ն մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէր լորձը դասու կիներու համար: Բարեբաղդաբար այդպիսի բան մը չկար եւ մոզովորդի բազմաթիւ զուակներ կիրակի որ Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ աղօթեցին հայ լայֆի պատկանող քանի մը տիկիններու քով, որոնք վերջապէս եկեղեցի գալու իրենց հոգեւոր իրաւունքը կը պահեն անշուշտ: Ներկայ էին նաեւ Մանգլանեի եւ Սուրհանդակի խմբագիրները, Մաղիկի խմբագիրն ու խմբագրու հին: Պատարագէն ետքը, ներկաներէն ոմանք կեղծոնական վարժարանի սրահներէն մէկուն մէջ հիւրասիրուեցան Դպրատես Եղուարդ էֆ. Գարակէօղեանի եւ Ղալաթիոյ եկեղեցիին խնամակալութեան անդամներուն կողմէ, որոնց միակ փափաքն է ըստ կարելոյն անթերի վիճակի մը վերածել եռաձայն երգեցողութիւնը: Այս նպատակաւ եւ Ս. Պատրիարքին յանձնարարութեամբ հրաւիրած էին քոնի մը երամշտագէտներ, անոնց կարծիքը առնելու համար: Տիւսար փաշա յայտնեց խնամակալներուն որ Հայ եկեղեցեաց երամշտութիւնը այլապանութիւն չունի, միօրինակ է եւ եռաձայն երգեցողութիւնն ալ գրէթէ ամբողջովին կը պահէ այդ միօրինակութիւնը Տիւսար փաշա կանխաւ ուսումնասիրած էր Եկմալեանի եւ Չիլինկիրեանի հեղինակութիւնները եւ

եւսածայն երգեցողութիւնն անձամբ լսելէ ետքը իր կարծիքն յայտնած էր այսպէս: Մենք ներկայ էինք այս խօսակցութիւններուն եւ հաճողութեանք որ թէ՛ Գարակէօզեան եղբօսըք էք. եւ թէ՛ Խընա մակալութեան անդամները Չեք՝ քափաք ունին եւսածայնը անթերի վիճակի մը հասցնելու: Ս. Պատրիարքը անշուշտ պիտի օգտուի այս բարի արամազրութիւններէն, զպիլներուն տմայկան մը յատկացնելու խնդիրը լուծելու համար, որովհետեւ տասնց այդպիսի կարգադրութեան մը, կարելի չըլլար անշուշտ հաստատուն վիճակ մը առլ եւսածայն երգեցողութեան:

Չլրատեան վրոյ ին խնդիրը որ պահ մը մոտացութեան մատնուած էր, գարձնալ այժմէութիւն ստացաւ յանձնաժողովի մը կազմութեան պատճառաւ: Այս վարդապետը անքատիր 40ԼԿ - ՏԱՍ վարք ունի եղեր, եւ Քրիստոսի պէս բան մը չէ ըսեր եղեր իր հակառակորդներուն նաեւ, վե՛՛ն ճակատ ունի եղեր, որուն վրայ մուր քսեր են համակ (!) Հանրագիտակի քրոնիկապիրը, որ այս տողերը գրած է. թող անգամ մը կարգայ Սուրհանդակի մէջ վարդապետին հրատարակած նամակը, եւ յետոյ փխտանակ «վե՛՛ն ճակատ» ունի ըսելու, թող ըսէ «խափուկ ձեռքեր ունի, որոնցմէ մեզր կը կաթէ»:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Մայիս 2ին կատարուեցաւ Աթէնքի մէջ ուլիմպիական խաղերու փակուածը: Յունաստանի Եորդիոս Թագաւորը նոխարանց այս խաղերու մէջ յաղթողներու մրցանակաբաշխութեան Այս մրցումները որոնց արտոյճական պետակէտով օգուտը անուրանալի է, քառասուն հազարի մօտ օտարներու այցելութեամբ դրամական կարեւոր հասոյթներ ալ ապահովեց հելլենական մայրաքաղաքին: Միս միգրանց երգիպոստ բնակող երկու հելլէն մեծահարուստներ յանձն առած են փրկեց ծախքովը մարմնամարզի մեծ զգրոց մը հաստատել Աթէնքի մէջ շուէտական բրօկրամով եւ ունենալով իրեւ վարիչ Շուէտցի մարմնամարզներ, ըստ որում մարմնամարզի շուէտական սիսթէմը ամենէն արգիւնաւորն է Այսօրուան հետագիւր մը կը տեղեկացնէ թէ այդ երկու հելլէնացոց այդ մարմնամարզական հաստատութեան յատկացուցած դրամարը 500,000 ֆրանք է:

Թէեւ Մայիս Աի աշխատութեան ամօնը հանդարտութեամբ կատարուեցաւ Բարիզի եւ Ֆրանսայի գլուխներուն մէջ, բայց ներքին ապահովութեան խնդիրի մը առթիւ, քառական ձերբակալուածներ եւ խուզարկութիւններ տեղի ունեցան Բարիզի մէջ եւ Երես-

փոխանական ընտրութեանց խնդիրը շատ տագնապալի դարձած է: Յրանսա արտաքին փոսնգներու գլխաւորը անցուց Ալճեզիրասի դեսպանախորհուրդի մէջ եւ հազիւ անդորրելու վրայ էր երբ ներքին խնդիրներ ծագում առին որոնք կրնան ծանր հետեւանքներ ունենալ եթէ ամեն կուսակցութեանց վարիչները իմաստութեամբ եւ խղաղասիրութեամբ չվարուին:

Կըսուի թէ Յրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ զաշնակցութիւն մը վաւերացուած է երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի զարգացնելու համար անտեսական տեսակէտով:

Աստորիոյ նախարարական տագնապը վերջացած կ'երեւի: Իշխան Հոհենլոսէ յաջողած է նոր զօնլիճը կազմելու, մինչդեռ միւս կողմէ Ռուսիոյ վարչապետ կոմս Վիգլէ կ'հրաժարի եւ իրեն կ'յաջորդէ Կորէմիքին:

Թէ Անկլիոյ եւ թէ Ռուսիոյ վարիչ շրջաններու մէջ օր ըստ օրէ երկու երկիրներու մէջ Պարսկաստանի եւ Չինաստանի մէջ իրենց անտեսական շահերը պաշտպանելու տեսակէտով համաձայնութիւն մը գոյացնելու բաղձանքը կը յայտնուի: Արդէն այս համաձայնութեան կարելիութիւնը յայտնուեցաւ: Ալճեզիրասի դեսպանախորհուրդին մէջ ուր ամեն խնդիրներու առթիւ Անկլիացի եւ Ռուս պատուիրակները կըրցան համամիտ գոնուել: Ռուսիոյ մէջ Տուսայի ընտրութիւնները կատարուեցան եւ այս երեսի, ժողովին գումարումէն եւ ներքին կարեւոր գործերու կարգադրութենէն անմիջապէս վերջը հաւանական է որ այդ համաձայնութիւնը իրականանայ եւ արդիւնաւոր ըլլայ երկու պետութեանց աւիական շահերու համար:

24 Ապրիլ

Գ. ՊՈՒՊԷԻ

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԱՆՆԻՔԷՆ:

* Նախորդ կիրակի օր Ս Լուսաւորչեան Հիւանդանոցի մտորան մէջ պաշտօնիս և պատարագ կոտորուեցու Ագն Այրի Տիկին Նուպար փաշայի մահուան առթիւ Ազգ. Հիւանդանոցի Պատ. հոգաբարձութիւնը գշտակցութեան գիր մ'ալ գրած է Վսեմ Պողոս փաշա Նուպարի այս տխուր մահուան առթիւ:

* Մեծ Մեսրոպ Էֆ. Նուպարեան ցուակցութեան հետազոյր մը ուղղած էր Վսեմ Պողոս փաշայի իր մօր մահուան առթիւ Ն. Վսեմութիւնը շնորհակալու. Յեան հետազոյր մը պատասխանած է Նուպարեան Էֆէնտիի:

* Երուսաղեմէն կը գրեն մեզ.— Ներկայ տարւոյ մարտ 20 ամսածիւ Սուրհանդակ պատ. Յերթի հայ եկեղեցւոյ քրօնիկի բաժնի նպիսկապատաստներու շարքին մէջ, նշմարեցինք նաև Երուսաղէմի երեք միաբան եզեկիէլ, Անանիա և Եղիշէ փարղապետներու անունները: Ի տէրիւք առաջի երկուքին առանց միաբանութեան կամքին ըլլալը. Իայց չ'կրցինք հասկնալ Եղիշէ Ծ. Վ. Ձիլինկերեանի ձեռք գտնուած վկայականին ուրիշ արժեւած ըլլալը: Արդիօք աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ ըստ միաբանական կանոնագրի, օրինաւոր կերպով միաբանական լնօցն. ժողովոյ որոշմամբ տրուէր իր նպիսկապատասխալու վկայականը՝ քանի որ արժանիքը

զնամատուած և վանքս ալ նախկարգուե-
րու պէտք ունէր, ուրեմն ի՞նչ հարկ կար
Ջիլինկիրեան եղիշէ Օ. վրդ. Վկայագիր
մը ձեռք ձգելու համար դիմել **տեսակ**
մը միջոցներու և ոտնակոխ ընել վանքիս
կանոնագիրը ու խոխոնել միարանուծեա-
նքս մեծագոյն մասին իր վրայ ունեցած
վստահութիւնը: Է՞ն՛, կերևի թէ միարան-
ներէն ոճանց նման այն ալ առիթէն օգ-
տուիլ ուզեց այնպէս չէ՞:

ԴԱՏԱՏԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍ

✱ Սրուան խօսակցութեանց նիւթն է
այն գողչառային նանդէտը զոր Ազրաւու-
խճաճ ընկերութիւնը և ներսէսեան Ուր-
բանոցի խնամակալու թիւնը ձեռք ձեռքի
տուած կազմակերպելու վրայ են և որ կը
խօսաստնայ բլլալ գարնանային հանդէս-
ներուն ամենէն շքեղը: Ծանօծ ազգային-
ներէ յատկապէս կազմուած երկսեռ մաս-
նախումբ մը շարածներէ ի վեր նիստեր
կը գումարէ ապահովելու համար յաջո-
ղութիւնը այդ *garden party* ին որ տե-
ղի պիտի ունենայ ամսոյս 14 | 27 ին
Գիրակի օրը կէս օրէն յետոյ ժամը
4ին, ի Բօրաէլիօ Այրի Տիկին Գ.
Մարկոսեանի պարտէզին մէջ, զոր
ազնուարար յանձնախումբին տրամա-
դրութեան տակ դրած է ազնուաշուք
տիկինը: Եզնանային բաղջրութիւնը,
կանդիստայրիին անրազգասելի զեղեց-
կութիւնը և այն հազար ու մէկ գրօսանք-
ները որոնք արդէն ծրագրուած են Յանձ-
նախումբին կողմէ, գրաւորներ են
ինքնին որ առաջադրուած զաշտանան-
զէսը աշխարհկութեան տեսակետով օրուան
great evening պիտի՛ բլլայ: Փառաստը
անակի կալներ գործ հասկնալի մտաու-
թեամբ մը Յանձնախումբը մենէ զազանի
կը պահէ: պիտի մտաայնն աւելցնելու
հնայքը այդ քուրճակագրութեան հոնդէսին:
Երկու բաղջրութեան և համակրանքի
արժանի ընկերութիւններ ինչպէս են
Ազրաւուխճաճը և ներսէսեան Ուրբանոցը:
իրաւունք ունին յուսալու որ մեր բու-
բեակը հասարակութիւնը պիտի փութայ
պատկել իրենց զանբերը ներկայ գր-
նուելով հանդէսի մը որ իր բարեգործա-

կան նպատակէն զատ պիտի կրնայ մա-
տակարարել իրեն զեղեցկագոյն ժամանցը
զոր մարդս կրնայ երբէք երեւակոյշել,
եւ երբ աւելցնենք թէ մուտքի համար
շատ աննշան գին մը սահմանուած է.
կէս մէկիս միքսակ, տարակոյս չի
մնար թէ երկզւուքի օրուան հանդէսը
պիտի գտնայ այն յաջողութիւնը որուն
արժանի է: Գաշտանոնդէսը որ պիտի
սկսի ժամը 4ին, պիտի երկարի մինչեւ
երեկոյեան ժամը 10ը, ներքու համար
մինչև ուշ տանի գործով զբաղողներուն,
ներկայ բլլալ և մասնակցել ի նպատակ
երկու ընկերութիւններու տրուած այդ
հանդէսին:

ՆՇԱՆԱՅՈՒՌՈՒԹԻՒՆ

✱ Պէրուձէն կ'զբն մեզ - **Բիւզակ-**
դիտի 2911 թիւին մէջ օրոյն մեծ նա-
նօրով կարողացինք նշանախօսութիւնը
Թորոս էֆ. Գույումճեանի օր. Հերմինէ
Գ. Կիւլպէնկեանի հետ, որով խնամու-
թեան կրկնակ կապով մը ամրապնդուեցան
սոյն երկու մեծ գերդաստանները: **Բիւ-**
զակդիտի խօսեցեալներուն իրենց սեռե-
րուն պատիւ բերող այլևայլ բարեմա-
նութիւնները թուել յետոյ, աւելցուցած
էր նեանեակ տողերը՝ «նշանախօսութեան
համար Հալէպէն Աստուած մեկնած էր Թո-
րոս էֆէնտիի հետ իր բարբ, մեր բարե-
կամ, Յովն. Լ.Ք. Թիւրքալանի կիներ՝ Տի-
կին Վարդուհի: Սակայն կարծիք կէս մը
անտեսած էր **Բիւզակդիտի** տեղեկա-
տան զոր կուզանք ուզող իբրև ամենա-
կարեւոր պարագայ մը: Թորոս էֆէնտի
մեծ եղբայրը Մեծ Գաւնիկ էֆ. Գույում-
ճեանի, ինչոց հօր Մեծ, Յակոբ էֆ Գու-
յումճեանի: Պապատա գտնուելուն պատճա-
ռաւ, իբրև մեծ եղբայրն և իր Հօր բա-
ցակալութիւնը զարմանելու նպատակով՝
պարտախնամութիւն համարած էր յատկա-
պէս Սիկնետարնէ Աստուած մեկնել իր ազ-
գիան Սր Թակուհիի հետ իր եղբոր նը-
շանախօսութեան հանդէսին ներկայ գրա-
նուելու: — Խմբագրութիւն իր անկեղծ
շնորհու օրութիւնները կ'ներկայէ երկու
խօսեցեալ երուն և անոնց ազգայններուն:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

✱ Բապարս ժամանեց Եւրոպայէ Տիար
Անտոն Անտոնեան, բազաբէս մեկնեցան
Ազն. Տիկին Տօք. ձէլլայ, Տօք. Ս. Սպար-
գալի Եւրոպա, Մեծ Տօք. Մ. Վանէ
Կ. Պոլիս:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

✱ Տիար Տիգրան Ս. Իփիլոքեան Ազգ.
Հիւանդանոցի 1 Թան. սակի Տիկին Մա-
րիամ Փալապեանի մահուան առթիւ:

ՕԳՏԱՇԱՏ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Օրինական ամեն արտոնութիւնները լրացած են Մայիսի կիսուն տպագրութեան պիտի սկսի «Հաւարածոյ Հրահանգից եւ գուարճալի պատմութեանց» անուն գրքոյ մը, մօտաւարապէս 150 էջէ բաղկացեալ: Բովանդակութիւնը 150 տարբեր վճարներէ կազմուած է: Գինը 5 դրուղ (ողջ):

Սմեն անոնք որ բաժանորդագրութի կը վաճառեն, նախապէս պարտին վճարել անոր գինը 5 դրուղ, երէ կ ուզեն հետեւեալ առիթին օգտուիլ: Այսպէս 100 բաժանորդագրութիւն եղած ատեն *անենք* ալ վիճակաւ պիտի ընդունին՝

1 բաժանորդ 24 գիրք, սորի մը 12, 2 բաժանորդ ճական, 6 բաժանորդ 5 ճական, 8 բաժանորդ 3 ճական, 12 բաժանորդ շական եւ 70 բաժանորդ մէյնէկ: Գումար 100 բաժանորդ 200 օրինակ:

Անա նպատաւոր պայմաններով բաժանորդագրութեալ եղանակ մը, որով գործին մեջ եւ ոչ մէկը պիտի վնասուի:

Յաճախորդն՝ միայն մէկ օրինակին գինը վճարելով՝ *անպատճառ* մէկ կամ աւելի օրինակներ պիտի ստանայ: Իսկ վաճառողը՝ մեծաբանակի վրայ ընելիք գեղջն ըրած պիտի ըլլայ:

Գործողութիւնը լրանալէ ետքը Ա. Մարկոյ միջոցաւ պիտի հաղորդուի արդիւնքը: Սմեն անոնք որ վաճառ կ'ունենան ո եւ ե բարենպատակ հաստատութեան նախքէլ մաս մը, կրնան միջեւ մէկ շաբաթ իմացնել, երէ յուր մը չէլնէ, շաբաթ մը ետքը՝ օրինակները ուղղակի իրենց հասցէին պիտի դրկուին:

Անոնք որ գիտեն մեր «վաճառանական ցուցակները» երէ կը վաճառեն, կրնան փոխարինել վերսիջեալ գրքերուն հետ, մէկի փոխարին երէք ցուցակ ընդունելով:

Այս ձեւը, հազիւ ամիս մը պիտի տեսնուի, ու անկէ ետքը վաճառողները 5 դրուղ պիտի վճարեն՝ օրինակ մը ընդունելու համար ատանց նմանօրինակ առիթի մը մասնակցելու:

Հասցէ՝

ՍԱՐԳԻՍ ԳՈՒԼՈՒԴԵՅԵԱՆ

SARKIS BOLOUBÉYAN

Société des Quais — Smyrne

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENODOUO & C.

ՍԵՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷ ՔՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ
Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԷ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻԷ 27/9 ԱՊՐԻԼ 1906

Ցուցադրութիւն

Գարնանի եւ Ամառուանի եղանակներու

Լ. Ա. ՊԱԼՈՒՍԶ

(LA BALOISE)

ԱՐԱՆՆԱԿԱՆՔԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԳԻՆՄ ԷՐԳԵԼԻ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ ԻՊՈՒԼ [ԶՈՒՅՅԵՐԻԱ]

ԳՐԱՄՍԳԼՈՒԽ 10 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆԿ

Ընկերութիւնս հրդեհի դէմ կապահովէ ամեն տեսակ շէնքեր, անշարժ կալուածներ, գործարաններ, կարասիք, ապրանքներ ևն.:

ԼԱՊՈՒԼՈՒՍԶ իր յաճախորդներուն կապահովէ այն ամեն առաւելութիւնները որք որիչ պատուաւոր ընկերութեանց կողմէ կրնձայուին հասարակութեան:

Անի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել առ՝

ԺԻԻԼ ԷԿԼԻ

ԸՆԳՅԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԶՄԻՆՆՈՅ

Գրասենակները կը գտնուին Մախառան մօտ, Բարափին վրայ: